

חינוך ליזמות בהכשרה להוראה –

מה פרחי הוראה חושבים על כך?

דו"ח מחקר

קטיה רוזנברג

מאי, 2021

תוכן עניינים

3.....	תקציר מנהלים
5.....	רקע
7.....	מטרות ושאלות המחקר
8.....	שיטה
8.....	משתתפים
8.....	כלי מחקר
9.....	משתני מחקר
10.....	הליך המחקר
10.....	ניתוח נתונים
11.....	ממצאים
11.....	1. רכישת רכיבים יזמיים במהלך ההכשרה
11.....	1.1 רכישת רכיבים יזמיים: תפיסה כללית
12.....	1.2 רכישת רכיבים יזמיים: היבטים ספציפיים
19.....	1.3 רכישת רכיבים יזמיים - ניתוח רב משתני
21.....	2. תפיסת התרומה של חינוך ליזמות להכנת הסטודנטים לתפקיד ההוראה
23.....	דיון
25.....	מקורות
27.....	נספח א'

תקציר מנהלים

מערכת החינוך של היום פועלת במצב של סביבה משתנה המאופיינת ברמות גבוהות של חוסר ודאות (Eyal & Inbar, 2003). על מנת לשרוד ולהתפתח במערכת, המורים של היום צריכים להיות בעלי יכולת לעסוק בבלתי צפוי ובבלתי ידוע, לגלות סובלנות כלפי עמימות ולאמץ תכונות ומיומנויות של יזם (עמר, 2018; 2014, Matricano). יזמות מהווה מערכת ערכים, יכולות, כישורים ומיומנויות שניתן ללמוד ולפתח תוך הגברת המודעות ותוך מהלך מכוון של אימון והתנסות. לפיכך, ההכשרה להוראה צריכה לשים דגש גם על חינוך ליזמות ולפתח בקרב פרחי הוראה מיומנויות ותכונות של יזם (EC, 2011). אם כי, חינוך ליזמות ממשיך להיות נושא נדיר למדי בהכשרת מורים (GHK, 2011).

המחקר הנוכחי מבקש ללמוד על מידת היישום של חינוך ליזמות בהכשרה להוראה מנקודת מבטם של פרחי הוראה. וזאת מפרספקטיבה רחבה המתמקדת בהתרשמות הכוללת של הסטודנטים אודות רכישת רכיבים יזמים במהלך הכשרתם וכן מפרספקטיבה המצומצמת המתבוננת בשלושת תחומי משנה של חינוך ליזמות: למידה של יזמות, למידה על יזמות ולמידה באמצעות יזמות. מלבד זאת, המחקר מבקש לבחון את עמדותיהם של פרחי הוראה באשר ליכולת הסיוע של חינוך ליזמות להכנתם לתפקיד ההוראה.

במסגרת המחקר נבנה שאלון לדיווח עצמי. השאלון הועבר פעמיים בסוף בשנה"ל תש"ף באופן מקוון באמצעות אפליקציית גוגל דוקס. במחקר השתתפו 112 סטודנטים להוראה במכללת סמינר הקיבוצים, הלומדים לתואר ראשון (שנה ג' או מעלה), לתואר שני או במסלול להסבת אקדמאים להוראה. מרבית משתתפי המחקר ציינו כי כבר עובדים בהוראה וקצת פחות ממחציתם דיווחו על ניסיונם בהובלת מיזם.

להלן עיקר הממצאים אשר עלו במחקר זה:

הממצאים מלמדים כי תחושת הרכישה הכללית של רכיבים יזמים במהלך ההכשרה רבה יותר בקרב פרחי הוראה בעלי ניסיון בהובלת מיזם, בהשוואה לעמיתיהם חסרי ניסיון זה. אם כי עדיין מדובר על רמות רכישה נמוכות יחסית. כך פרחי הוראה אשר התנסו בהובלת מיזם דיווחו על מידה בינונית של רכישת רכיבים יזמים, ואילו סטודנטים ללא ניסיון בהובלת מיזם חשו כי רכשו רכיבים יזמים במהלך ההכשרה במידה מעטה בלבד. באופן דומה, בעת ההתבוננות בתחומי משנה של חינוך ליזמות, ניכר כי פרחי הוראה בעלי ניסיון בהובלת מיזם פיתחו גישה יזמית ורכשו ידע על יזמות במידה רבה יותר בהשוואה לעמיתיהם חסרי ניסיון בהובלת מיזם. בתוך כך, ההבדל המשמעותי ביותר בין שתי הקבוצות טעון בתחום "למידה על יזמות". קרי, בעוד שפרחי הוראה בעלי ניסיון בהובלת מיזם חשו כי רכשו ידע בתחום היזמות במידה בינונית, עמיתיהם ללא ניסיון בהובלת מיזם ציינו כי רכשו ידע בתחום היזמות במידה מעטה בלבד.

מלבד זאת, פרחי הוראה הצביעו על מידה בינונית של פיתוח חשיבה יזמית ומיומנויות יזמיות במהלך הכשרתם, וזאת ללא קשר לניסיונם בהובלת מיזם. תמונה דומה מצטיירת בבדיקת עמדות של פרחי הוראה אודות למידה באמצעות היזמות אשר התמקדה בחוויית ההתנסות בהיבטים יזמים. קרי, פרחי הוראה דיווחו על מידה בינונית של התנסות בהיבטים יזמיים במהלך הכשרתם להוראה, וזאת ללא קשר לניסיונם בהובלת מיזם.

לבסוף, בניסיון לאתר רכיבים יזמים אשר מנבאים את תחושת הרכישה הכללית, נמצא כי תחושת רכישת ידע בתחום היזמות וניסיון בהובלת מיזם משפיעים באופן חיובי על תחושה הכללית אודות הרכישה של רכיבים יזמים במהלך ההכשרה.

באשר לתרומה של חינוך ליזמות, מהממצאים עולה תפיסה חיובית של פרחי הוראה בכל הנוגע לתרומתו האפשרית של חינוך ליזמות להכנתם לתפקיד ההוראה.

לסיכום, ממצאי מחקר עיקריים מלמדים כי פרחי הוראה מגלים אופטימיות רבה באשר לתרומה האפשרית של חינוך ליזמות להכנתם לתפקיד ההוראה, וזאת ללא קשר לניסיונם בהובלת מיזם. אם כי, לתפיסתם של פרחי הוראה, יישום החינוך ליזמות בתהליך הכשרתם להוראה מתרחש באופן חלקי בלבד. הממצאים מלמדים כי ניתן לשפר את תפיסת היישום של חינוך ליזמות בקרב פרחי הוראה על ידי הגברת הידע של פרחי הוראה בתחום היזמות ובזכות הגברת ניסיונם בהובלת מיזם.

רקע

מציאות של היום דורשת מבתי הספר להתמודד עם אתגרים מגוונים שחלקם בלתי צפויים. מערכת החינוך פועלת במצב של סביבה משתנה המאופיינת ברמות גבוהות של חוסר ודאות (Eyal & Inbar, 2003). בתי הספר של היום נקראים לבצע תהליך מתמיד של שינוי, שיפור ורפורמה (שפרלינג, 2016) ולהיות מנוהלים באופן מכוון-עסקית (Eyal & Berkovich, 2011). על מנת לשרוד ולהתפתח במערכת, המורים של היום צריכים להיות בעלי יכולת לעסוק בבלתי צפוי ובבלתי ידוע, לגלות סובלנות כלפי עמימות ולאמץ תכונות ומיומנויות של יזם. חינוך ליזמות או הקניית מיומנויות כמו ניהול משא ומתן, פתיחות לטכנולוגיה, גמישות מחשבתית, יצירתיות ופיתוח מנהיגות יאפשרו למערכת החינוך ולבוגריה להתאים את עצמם למציאות המשתנה ולהיות רלוונטיים למשק ולשוק העבודה (עמר, 2018; Matricano, 2014). בספרות עדיין לא קיימת תמימות דעים תיאורטית באשר להגדרתו של המושג "יזמות" (Shane & Venkataraman, 2000; Davidson et al., 2001; Eyal & Inbar, 2003; Bygrave & Hofer, 1991). אם כי, בין ההגדרות המקובלות יותר למונח "יזמות" כיום ניתן להתייחס להגדרתו של מילר (1983) המציין כי יזמות משקפת נטייה לעבר חדשנות, פרודוקטיביות ולקיחת סיכון (Miller, 1983). הנחת היסוד היא שיזמות מהווה מערכת ערכים, יכולות, כישורים ומיומנויות שניתן ללמוד ולפתח תוך הגברת המודעות ותוך מהלך מכוון של אימון והתנסות. לפיכך ההכשרה להוראה צריכה לכלול פיתוח וקידום מיומנויות של יזמות גם בקרב פרחי ההוראה (EC, 2011). באיחוד האירופי, אחד ממאמצי הליבה האחרונים היה לפתח חינוך ליזמות בהכשרת מורים. עם זאת, חינוך ליזמות ככל הנראה ממשיך להיות נושא נדיר למדי בהכשרת מורים (GHK, 2011).

המחקרים אשר מתמקדים בחינוך ליזמות מחלקים את המושג לשלושה תחומי משנה: למידה של יזמות, למידה על יזמות ולמידה באמצעות יזמות (Gibb, 2005; Pittaway and Edwards, 2012; Seikkula-Leino et al., 2015). למידה של יזמות (learning for entrepreneurship) מתמקדת בפיתוח גישה, חשיבה ומיומנויות יזמות ומאפשרת ללומדים לרכוש כישורים ומיומנויות מפתח כמו חדשנות, יצירתיות, עבודת צוות המאפיינים יזם. בלמידה על יזמות (learning about entrepreneurship) נוצר שיתוף הפעולה בין צוות ההכשרה לחיי העסקים וכן ארגונים התומכים ישירות ביזמות. הדבר מאפשר ללומדים לרכוש ידע על יזמות ועל פעולה יזמית כמו מהלכי תכנון של מיזם, זיהוי הזדמנויות ועוד (Gibb, 2002, 2011). למידה באמצעות יזמות

(learning through entrepreneurship) מתמקדת בחוויית ההתנסות בהיבטים יזמיים. לפי גישה זו, הלומדים מקבלים חוויות למידה אותנטיות של יזמות אמיתית ואמורים לרכוש שיטות עבודה טובות ודרכי פעולה באמצעות פעילות יזמית.

לאור האמור לעיל, מכללת סמינר הקיבוצים שואפת להוביל בתחום החדשנות והיזמות הלכה למעשה. כחלק ממימוש חזון זה בשנת 2015 הוקם במכללה מרכז היזמות שיעודו לקדם ולהוביל יזמות וחדשנות בקרב באי המכללה בפרט ובחברה בכלל. ליבת העשייה של מרכז היזמות הינה לקדם ולפתח בקרב הסטודנטים לחינוך והוראה חשיבה יזמית כך שהיא תיהפך לחלק בלתי נפרד מהכשרתם. מאז הקמתו מרכז היזמות פועל במגוון תחומים כמו קידום קורסים המובילים יזמות, פיתוח דרכי הוראה חדשניות, טיפוח מיומנויות נדרשות והובלת האקדמיים מרכזיים בתחום. כל זאת במטרה לקשר ולפתח הכשרה להוראה וחינוך ליזמות. כחלק מבניית תשתית הידע בתחום היזמות החינוכית-חברתית בשנה"ל תש"ף נערך מחקר ראשוני (רוזנברג, 2019) אשר בחן את עמדות הסטודנטים במכללה כלפי חינוך ליזמות והתמקד בבחינת החשיבות ההתנסות של איש חינוך במיזם חינוכי-חברתי, במסוגלות של הסטודנטים להוביל מיזם חינוכי-חברתי ובתרומת ההשתתפות של הסטודנטים במיזם חינוכי-חברתי לטיפוח כישורים הקשורים לתחום החינוך וההוראה. ממצאי המחקר הצביעו על תפיסה החיובית בקרב הסטודנטים כלפי חינוך ליזמות וחשיבות הטיפוח חשיבה יזמית בקרב הסטודנטים להוראה. עם זאת, ממצאי המחקר לימדו כי סטודנטים עדיין התקשו לגשר בין ההכשרה להוראה לבין היזמות ולא ראו את התועלת הטמונה במיזוג בין שני התחומים. לאור החשיבות של פיתוח וקידום מיומנויות של יזמות גם בקרב פרחי ההוראה (EC, 2011), המחקר הנוכחי ממשיך לבחון את עמדות הסטודנטים במכללה כלפי חינוך ליזמות ומבקש להתמקד בתפיסותיהם אודות מידת היישום של החינוך ליזמות במהלך הכשרתם להוראה ותרומתו להכשרת הסטודנטים לתפקיד ההוראה.

מטרות ושאלות המחקר

מטרת המחקר הראשונה הינה לבחון את עמדותיהם של פרחי ההוראה בנוגע ליישום חינוך ליזמות במהלך הכשרתם הן באופן כללי, הן ובאופן ספציפי ובהתאם לשלושה תחומי משנה: למידה של יזמות, למידה על יזמות ולמידה באמצעות יזמות. כמו כן, המחקר מבקש ללמוד על תפיסותיהם של פרחי ההוראה אודות תרומתו האפשרית של חינוך ליזמות להכשרתם לתפקיד ההוראה. המחקר מבקש לבחון את עמדותיהם של פרחי ההוראה תוך כדי הבחנה בין פרחי הוראה בעלי ניסיון בהובלת מיזם לבין חסרי ניסיון זה.

בהתאם למטרות המחקר נוסחו שאלות הבאות:

1. באיזו מידה פרחי הוראה רוכשים רכיבים יזמים בתהליך הכשרתם?

1.1 **באופן כללי**, בהתייחס להתרשמות הכוללת של הסטודנטים אודות רכישת רכיבים יזמים?

1.2 **באופן ספציפי**, בהתייחס לשלושת תחומי משנה הבאים:

א. למידה של יזמות הכוללת פיתוח גישה, חשיבה ומיומנויות יזמיות

ב. למידה על יזמות הכוללת רכישת ידע בתחום היזמות

ג. למידה באמצעות יזמות המתמקד בחוויית ההתנסות בהיבטים יזמים

1.3 באיזו מידה תחושת הרכישה של רכיבים יזמים ספציפיים בהתאם לתחומי משנה של חינוך ליזמות,

קשורים לתחושת הרכישה הכללית של רכיבים יזמים במהלך ההכשרה?

2. באיזה מידה הקניית רכיבים יזמים בתהליך ההכשרה עשויה לתרום להכנת הסטודנטים לתפקיד ההוראה

בהיבטים הבאים:

א. מסוגלות יזמית

ב. יכולת שיתופי פעולה במסגרת חינוכית

ג. פיתוח כישורים הוראתיים

שיטה

משתתפים

במחקר השתתפו 112 סטודנטים, רובם נשים (64.3%). רוב המשתתפים (58.9%) לומדים בפקולטה לחינוך, כ-13% מפקולטה למדעי הרוח ומפקולטה לאמנויות וכ-12% מפקולטה למדעים¹. כ-45% (N=50) מן המשיבים לומדים לתואר שני עוד 35.7% (N=40) לומדים במסלול להסבת אקדמאים ואחרים 17.4% (N=19) לומדים לתואר ראשון². מרבית המשיבים (72.3%) ציינו כי עוסקים בהוראה. גיל הממוצע של המשיבים עומד על 41.13 שנים (סטיית תקן 9.54), טווח הגילאים נע בין 21 ל-62.

רוב משיבי המחקר ציינו כי לא השתתפו בהובלת מיזם חברתי-חינוכי (61.6%, N=69). כ-33% (N=38) מן המשיבים ציינו כי לקחו חלק פעיל בהובלת מיזם כזה, עוד 4.5% מן המשיבים לא ציינו האם לקחו חלק בהובלת מיזם. מספר הממוצע של המיזמים חברתיים-חינוכיים בהם לקחו חלק משתתפי המחקר עומד על 3.71 (סטיית תקן 6.06), כאשר מחצית הנבדקים לקחו חלק פעיל ב-2 מיזמים. קצת יותר מרבע מובילי מיזמים (N=10) חברתיים-חינוכיים השתתפו בהם במסגרת הכשרתם במכללה, כאשר רוב מובילי מיזמים השתתפו בהם במסגרת עבודתם (68.4%, N=26).

כלי מחקר

במסגרת המחקר נבנה שאלון לדיווח עצמי (נספח א). השאלון כולל שני חלקים עיקריים. החלק הראשון מתמקד בשאלות הבודקות את עמדותיהם של הסטודנטים אודות מידת הרכישה של רכיבים יזמים במהלך הכשרתם במכללה. החלק השני של השאלון מתמקד בעמדות הסטודנטים אודות התרומה הפוטנציאלית לתפקיד ההוראה הטמונה בהקניית רכיבים יזמים במהלך ההכשרה. כל ההיגדים שהוצגו בפני המשיבים בשאלון נמדדו בסולם ליקארט, בין 1 (כלל לא) עד 5 (במידה רבה מאוד). בנוסף השאלון כולל שאלות רקע (פרטים אישיים, לימודיים ושאלות אודות השתתפות המשיבים במיזמים).

¹ כ-9% מן המשיבים שייכים למסלול דמוקרטי.
² הסטודנטים אשר לומדים בשנה שלישית או נמצאים בשנת ההתמחות.

משתני מחקר

חלק זה מפרט את תהליך בנייתם של משתני המחקר בהתאם לנושאי המחקר המרכזיים. לוח 1 מציג את מבנה המשתנים ואת המהימנויות המדדים לפי אלפא של קורנבך.

לוח 1: מבנה המשתנים ומהימנות הממדים לפי α של קורנבך

משתנה:	דוגמאות לפריטים:	מספר פריטים	מהימנות
פיתוח גישה יזמית	<ul style="list-style-type: none"> • עידוד ליצירתיות • עידוד לחדשנות 	7	.91
פיתוח חשיבה יזמית	<ul style="list-style-type: none"> • פיתוח עצמאות מחשבתית • פיתוח חשיבה ביקורתית 	6	.91
פיתוח מיומנויות יזמיות	<ul style="list-style-type: none"> • מיומנויות שכנוע ומשא ומתן • יכולת לעסוק בבלתי צפוי ובבלתי ידוע 	8	.94
רכישת ידע בתחום היזמות	<ul style="list-style-type: none"> • זיהוי צרכים • זיהוי הזדמנות 	11	.96
חווית ההתנסות בהיבטים יזמיים	<ul style="list-style-type: none"> • התמודדות עם קשיים וכישלונות • הסתגלות למצבים מגוונים 	8	.93
תפיסת התרומה למסוגלות יזמית	<ul style="list-style-type: none"> • מסוגלות ליזום צעדים לקראת שינוי בנושאים חברתיים חינוכיים • יכולת לקדם יוזמות פדגוגיות 	3	.90
תפיסת התרומה ליכולת שיתופי פעולה במסגרת חינוכית	<ul style="list-style-type: none"> • שיתופי פעולה עם עמיתים במוסד החינוכי • יכולת להוביל פרויקטים במסגרת חינוכית 	2	.73
תפיסת התרומה לפיתוח כישורים הוראתיים	<ul style="list-style-type: none"> • גיוון בדרכי הוראה • יכולת ללמד בדרכים יצירתיות 	4	.89

נוסף לכך, במחקר נבדקו משתנים הבאים:

- **תחושת הרכישה הכללית של רכיבים יזמיים:** מורכב מהיגד אחד המבקש מהמשיבים לדרג את תחושת רכישתם הכללית את רכיבים יזמיים במהלך ההכשרה.
- **תפיסת התרומה לתחושת המוכנות לתפקיד ההוראה:** מורכב מהיגד אחד המבקש מן המשיבים לדרג את מידת התרומה של הקניית רכיבים יזמיים לתחושת מוכנותם לתפקיד ההוראה.
- **השתתפות בהובלת מיזם** כן לעומת לא

- עובד הוראה כן לעומת לא
- גיל המורה בשנים
- גברים לעומת נשים

הליך המחקר

השאלון הועבר באופן מקוון באמצעות אפליקציית גוגל דוקס לאוכלוסיית הסטודנטים הלומדים לתואר ראשון שנה ג' או מעלה, לתואר שני ולסטודנטים אשר עוברים הכשרה בתכנית להסבת אקדמאים להוראה במכללה. השאלון הועבר פעמיים בסוף בשנה"ל תש"ף (חודשי יוני, יולי).

ניתוח נתונים

ניתוח הנתונים נערך בשילוב של סטטיסטיקה תיאורית וסטטיסטיקה היסקית. הניתוח התיאורי כלל בדיקת התפלגויות ומדדי המרכז והפיזור של משתני המחקר. הניתוח ההיסקי כלל השוואות ממוצעים (מבחני t למדגמים בלתי תלויים). בנוסף, נבדק הקשר בין המשתנים באמצעות מקדמי מתאם פירסון ונאמדו שני מודלים של רגרסיה ליניארית לבדיקת ההשפעות "הנקיות" של רכיבים יזמים ספציפיים על תחושה כללית אודות רכישת רכיבים יזמים במהלך ההכשרה ועל תפיסת התרומה של רכיבים יזמיים לכישורים הוראתיים.

ממצאים

ממצאי המחקר יוצגו להלן בהתאם לשאלות המחקר.

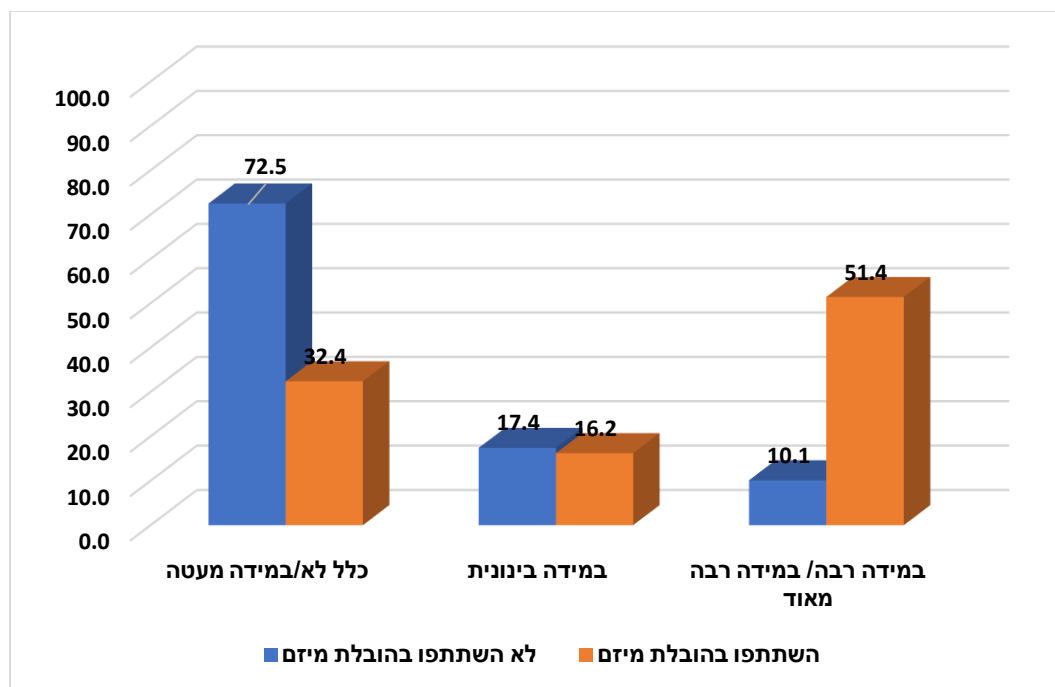
1. רכישת רכיבים יזמיים במהלך ההכשרה

הפרק הנוכחי נועד לבחון את עמדות של פרחי הוראה אודות יישום חינוך ליזמות במהלך הכשרתם. בפרק זה, ראשית, נבחן את בעמדותיהם של פרחי הוראה אודות רכישת רכיבים יזמיים במהלך הכשרתם באופן כללי. שנית, נתמקד בכל מכלול התכונות, היכולות, הכישורים והמיומנויות אשר מאפיינות יזם ונבקש לבחון את תחושתם של פרחי הוראה אודות הרכישה ופיתוח של כל היבט בנפרד, וזאת על פי החלוקה לשלושה תחומי משנה של חינוך ליזמות. לבסוף, נבקש לבחון את הקשר בין תחושת הרכישה הכללית לבין רכיבים יזמיים ספציפיים המחולקים על פי תחומי משנה של חינוך ליזמות. ממצאי פרק זה יוצגו תוך כדי הבחנה בין פרחי הוראה בעלי ניסיון בהובלת מיזם לבין פרחי הוראה חסרי ניסיון זה.

1.1 רכישת רכיבים יזמיים: תפיסה כללית

בעת בחינתה של ההתרשמות הכוללת של פרחי הוראה אודות רכישה של רכיבים יזמיים במהלך ההכשרה, ניתן לראות כי הסטודנטים מדווחים על מידה בינונית (ממוצע 3.19, סטיית תקן 1.41) של הרכישה בקרב פרחי הוראה בעלי ניסיון בהובלת מיזם ועל מידה נמוכה (ממוצע 2.06, סטיית תקן 1.00) של הרכישה בקרב עמיתיהם חסרי ניסיון זה. ההבדל בין שתי הקבוצות הינו מובהק מבחינה סטטיסטית ($t=4.33, p<.001$). נוסף לכך, ההתבוננות בתרשים הבא המציג את התפלגות הנבדקים על פי תחושתם הכללית אודות רכישת רכיבים יזמיים במהלך הכשרתם, מלמדת כי רוב פרחי הוראה (72.5%) ללא ניסיון בהובלת מיזם סבורים כי כלל לא רכשו רכיבים יזמיים במהלך הכשרתם או מידת רכישתם הייתה מעטה בלבד. לעומתם, כשליש (32.4%) מבעלי ניסיון בהובלת מיזם דיווחו על העדר רכישה או על רכישה מעטה של רכיבים יזמיים במהלך הכשרתם להוראה, כאשר מחציתם (51.4%) דיווחו על מידת הרכישה רבה עד רבה מאוד.

³ בדיקת ההבדלים בין המשיבים על פי תכנית לימודים (תואר ראשון, תואר שני, הסבת אקדמאים) מלמדת על מידת הרכישה מעטה עד בינונית של מרכיבים יזמיים במהלך ההכשרה, ללא הבדל בין הקבוצות ($F=1.21, p=.30$).

תרשים 1: תפיסת הרכישה של רכיבים יזמיים במהלך ההכשרה על פי ניסיון בהובלת מיזם (באחוזים)

1.2 רכישת רכיבים יזמיים: היבטים ספציפיים

כעת נתייחס לכל רכיב באופן ספציפי בהתאם לטיפולוגיה שהוצגה ברקע המחלקת את המושג "חינוך ליזמות" לשלושה תחומי משנה: **א. למידה של יזמות** המתמקדת בפיתוח גישה, חשיבה ומיומנויות יזמיות ומאפשרת ללומדים לרכוש כישורים ומיומנויות מפתח כמו חדשנות, יצירתיות, עבודת צוות; **ב. למידה על יזמות** המאפשר ללומדים לרכוש ידע על יזמות ועל פעולה יזמית כמו מהלכי תכנון של מיזם, זיהוי הזדמנויות ועוד; **ג. למידה באמצעות יזמות** מתמקדת בחוויית ההתנסות בהיבטים יזמיים, ונבדוק את עמדותיהם של פרחי הוראה אודות היישום של כל רכיב בנפרד במהלך הכשרתם להוראה.

א. למידה של יזמות

בתת פרק זה נתמקד בתפיסותיהם של פרחי הוראה אודות פיתוח גישה, חשיבה ומיומנויות יזמיות במהלך הכשרתם להוראה, וזאת תוך כדי הבחנה בין פרחי הוראה אשר התנסו בהובלת מיזם חינוכי-חברתי בעבר לבין פרחי הוראה חסרי ניסיון זה.

• פיתוח גישה יזמית

ההתבוננות בלוח הבא מלמדת כי פרחי הוראה אשר התנסו בהובלת מיזם סברו כי פיתחו גישה יזמית במהלך הכשרתם במידה רבה, ואילו פרחי הוראה אשר טרם התנסו בהובלת מיזם ציינו כי פיתחו גישה יזמית במידה בינונית (ממוצעים: 3.85, 3.52 בהתאמה), ההבדל בין שתי הקבוצות עומד על גבול מובהקות הסטטיסטית ($t=1.76, p=.08$). בנוסף, מהלוח עולה כי המשיבים אשר כבר התנסו בהובלת מיזם חשו כי טיפחו ערכים הומניסטיים-חברתיים המדגישים פעילות יזמית לרווחת הקהילה במידה רבה, ואילו המשיבים אשר טרם התנסו בהובלת מיזם טיפחו ערכים אלו במידה בינונית (ממוצעים 4.00, 3.19 בהתאמה), ההבדל בין שתי הקבוצות מובהק מבחינה סטטיסטית ($t=3.43, p<.01$). מלבד זאת, נמצא כי רוב המשיבים (מעל 68%), ללא קשר לניסיונם בהובלת מיזם, סברו כי במהלך הכשרתם הם חוו עידוד לעבודת צוות, לנטילת אחריות וליצירתיות.

לוח 2: עמדות של פרחי הוראה אודות פיתוח גישה יזמית במהלך ההכשרה – לפי ניסיון בהובלת מיזם

השתתפו בהובלת מיזם		לא השתתפו בהובלת מיזם			
t	סטיית תקן	ממוצע	סטיית תקן	ממוצע	
.64	1.08	3.89	1.06	3.75	עידוד ליצירתיות
1.57	1.28	3.84	1.10	3.46	עידוד לחדשנות
1.01	1.10	3.89	1.20	3.65	עידוד לנטילת אחריות
.48	1.03	4.00	1.03	3.90	עידוד לעבודת צוות
1.31	1.23	3.53	1.03	3.23	עידוד לשאוף לפתרון בעיות אמתיות
1.24	1.16	3.76	1.16	3.46	עידוד רצון לגרום לדברים לקרות
3.43**	1.00	4.00	1.24	3.19	טיפוח ערכים הומניסטיים-חברתיים המדגישים פעילות יזמית לרווחת הקהילה
1.76#	.96	3.85	.88	3.52	פיתוח גישה יזמית

$p=.08$, * $p<.05$, ** $p<.01$

● **פיתוח חשיבה יזמית**

ההתבוננות בלוח 3 מלמדת כי פרחי הוראה הצביעו על מידה בינונית של פיתוח חשיבה יזמית במהלך הכשרתם להוראה, וזאת ללא קשר לניסיונם בהובלת מיזם ($t=.30, p>.05$). למרות זאת, שיעור גבוה של סטודנטים (כ-60%) הצביעו על פיתוח חשיבה ביקורתית, עצמאות מחשבתית, חשיבה יצירתית וגמישות מחשבתית כרכיבים משמעותיים שהם פיתחו במהלך הכשרתם, וזאת ללא קשר לניסיונם בהובלת מיזם.

לוח 3: עמדות של פרחי הוראה אודות פיתוח חשיבה יזמית במהלך ההכשרה – לפי ניסיון בהובלת מיזם

לא השתתפו בהובלת מיזם		השתתפו בהובלת מיזם		t	
ממוצע	סטיית תקן	ממוצע	סטיית תקן		
3.61	1.10	3.70	1.08	.42	פיתוח עצמאות מחשבתית
3.64	1.12	3.59	1.17	.19	חשיבה יצירתית
3.70	.98	3.70	1.10	.03	חשיבה ביקורתית
3.52	1.05	3.62	1.06	.46	גמישות מחשבתית
3.28	1.19	3.30	1.08	.09	תפיסה מערכתית
3.00	1.18	3.16	1.14	.68	חשיבה אסטרטגית
3.45	.92	3.51	.92	.30	פיתוח חשיבה יזמית

* $p<.05$, ** $p<.01$

● **פיתוח מיומנויות יזמיות**

ההתבוננות בלוח הבא מלמדת כי פרחי הוראה הצביעו על מידה בינונית של פיתוח מיומנויות יזמיות במהלך הכשרתם להוראה, וזאת ללא קשר לניסיונם בהובלת מיזם ($t=1.01, p>.05$). יחד עם זאת, מהלוח ניתן ללמוד כי המשיבים אשר התנסו בהובלת מיזם סברו כי טיפחו יכולת להציב יעדים יישומיים במהלך הכשרתם במידה רבה, ואילו המשיבים אשר טרם לקחו חלק פעיל בהובלת מיזם חשו כי טיפחו יכולת זו במידה בינונית (ממוצעים: 3.70, 3.19 בהתאמה), ההבדל בין שתי הקבוצות מובהק מבחינה סטטיסטית ($t=2.10, p<.05$).

מלבד זאת, הממצאים מלמדים כי כ-60% מן המשיבים, ללא קשר לניסיונם בהובלת מיזם, ציינו כי במהלך הכשרתם פיתחו מיומנויות הקשבה וכמחצית המשיבים דיווחו על פיתוח של מיומנויות תקשורת (52.7%), על יכולות לגלות סובלנות כלפי עמימות (47.7%) ועל יכולת להוציא רעיונות מן הכוח אל הפועל (47.7%).

לוח 4: עמדות של פרחי הוראה אודות פיתוח מיומנויות יזמיות במהלך ההכשרה – לפי ניסיון בהובלת מיזם

t	השתתפו בהובלת מיזם		לא השתתפו בהובלת מיזם		
	ממוצע	סטיית תקן	ממוצע	סטיית תקן	
.93	1.27	3.14	1.11	2.91	מיומנויות מנהיגות
.08	1.19	3.46	1.00	3.44	מיומנויות תקשורת
.59	1.19	3.73	1.09	3.59	מיומנויות הקשבה
1.53	1.14	2.84	1.16	2.48	מיומנויות שכנוע ומשא ומתן
.99	1.22	3.30	1.17	3.06	יכולת לעסוק בבלתי צפוי ובבלתי ידוע
.24	1.21	3.24	1.25	3.30	יכולת לגלות סובלנות כלפי עמימות
.75	1.32	3.35	1.23	3.16	יכולת להוציא רעיונות מן הכוח אל הפועל
2.10*	1.22	3.70	1.18	3.19	יכולת להציב יעדים יישומיים
1.01	1.05	3.34	.95	3.14	פיתוח מיומנויות יזמיות

*p<.05, **p<.01

ב. למידה על יזמות

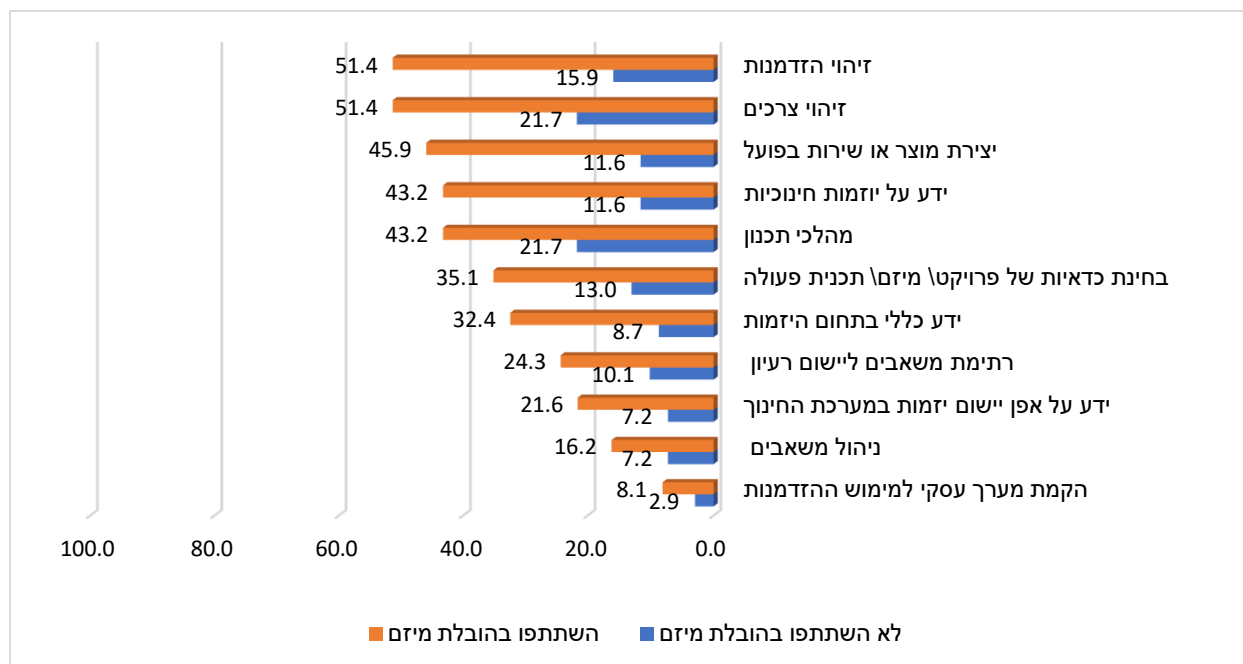
בתת פרק זה נתמקד בתחום המשנה השני של חינוך ליזמות – "למידה על יזמות" ונבחן את תפיסותיהם של פרחי הוראה אודות רכישת ידע בתחום היזמות במהלך הכשרתם להוראה, וזאת תוך כדי הבחנה בין פרחי הוראה אשר התנסו בהובלת מיזם חינוכי-חברתי בעבר לבין פרחי הוראה חסרי ניסיון זה. לוח 5 מציג את תפיסותיהם של פרחי הוראה אודות הרכישה של מרכיבים שונים של ידע על יזמות במהלך הכשרתם להוראה.

לוח 5: עמדות של פרחי הוראה אודות רכישת ידע על יזמות במהלך ההכשרה – לפי ניסיון בהובלת מיזם

השתתפו בהובלת מיזם		לא השתתפו בהובלת מיזם			
t	סטיית תקן	ממוצע	סטיית תקן	ממוצע	
3.49**	1.42	2.78	1.00	1.87	ידע כללי בתחום היזמות
2.45*	1.37	3.27	1.21	2.64	זיהוי צרכים
2.56*	1.44	3.03	1.18	2.32	זיהוי הזדמנות
2.30*	1.38	2.76	1.14	2.14	בחינת כדאיות של פרויקט\ מיזם\ תכנית פעולה
2.53*	1.49	3.14	1.28	2.43	מהלכי תכנון
3.39**	1.59	3.03	1.12	2.03	יצירת מוצר או שירות בפועל
2.59*	1.24	2.49	1.00	1.91	ניהול משאבים
3.14**	1.25	2.65	1.13	1.90	רתימת משאבים ליישום רעיון
2.21*	1.09	2.03	.85	1.60	הקמת מערך עסקי למימוש ההזדמנות
3.42**	1.24	2.54	1.03	1.77	ידע על אפן יישום יזמות במערכת החינוך
3.17**	1.43	3.00	1.19	2.17	ידע על יוזמות חינוכיות
3.22**	1.19	2.79	.90	2.07	רכישת ידע בתחום היזמות

*p<.05, **p<.01

ההתבוננות בלוח מלמדת על הבדלים מובהקים בין חסרי ניסיון בהובלת מיזם לבין בעלי ניסיון זה, לטובת האחרונים, בכל הנוגע לתפיסותיהם של פרחי הוראה אודות רכישת ידע בתחום היזמות במהלך הכשרתם. קרי, פרחי הוראה בעלי ניסיון בהובלת מיזם חשו כי רכשו ידע בתחום היזמות במידה בינונית, ואילו עמיתיהם חסרי ניסיון בהובלת מיזם חשו כי רכשו ידע בתחום היזמות במידה מעטה בלבד (ממוצעים: 2.79, 2.07 בהתאם; $t=3.22, p<.01$). כמו כן, סטיות התקן הגבוהות יחסית, מלמדות על חוסר תמימות דעים בקרב המשיבים בכל הנוגע לרכישת ידע בתחום היזמות על כל מרכיביה. התרשים הבא מבהיר את התמונה ומציג את שיעור המשיבים אשר חשו כי רכשו ידע בתחום היזמות במהלך הכשרתם במידה רבה עד רבה מאוד.

תרשים 2: תפיסת הרכישה רבה עד רבה מאוד של ידע בתחום היזמות על פי ניסיון בהובלת מיזם (באחוזים)

התרשים מלמד על ההבדלים משמעותיים בין שתי הקבוצות בכל הנוגע לרכישת מרכיבי ידע שונים בתחום היזמות. בעוד שרק בודדים מן המשיבים אשר לא השתתפו בהובלת מיזם חשו כי רכשו מרכיבים שונים של ידע בתחום היזמות במהלך הכשרתם, מחצית המשיבים אשר השתתפו בהובלת מיזם ציינו כי רכשו ידע בזיהוי הזדמנות וצרכים. מלבד זאת, כ-40% מן המשיבים עם הניסיון בהובלת מיזם ציינו כי רכשו ידע אף ביצירת מוצר או שירות בפועל, ידע על יוזמות חינוכיות וידע על מהלכי תכנון. כמו כן, כשליש מן המשיבים בעלי ניסיון בהובלת מיזם, דיווחו אף על רכישת ידע בבחינת כדאיות של פרויקט וידע כללי בתחום היזמות.

ג. למידה באמצעות יזמות

בתת פרק זה נתמקד בתחום המשנה האחרון של חינוך ליזמות – "למידה באמצעות יזמות" ונבחן את תפיסותיהם של פרחי הוראה אודות חווית ההתנסות בהיבטים יזמים במהלך הכשרתם להוראה. לוח 6 מציג את תפיסותיהם של פרחי הוראה אודות רכיבים שונים של חווית ההתנסות על פי ניסיונם בהובלת מיזם.

לוח 6: עמדות של פרחי הוראה אודות חווית ההתנסות בהיבטים יזמים במהלך ההכשרה – לפי ניסיון בהובלת

מיזם

t	השתתפו בהובלת מיזם		לא השתתפו בהובלת מיזם		
	ממוצע	סטיית תקן	ממוצע	סטיית תקן	
.57	1.16	3.78	1.14	3.65	למידה חווייתית
.54	1.19	3.08	1.09	2.96	למידה מבוססת בעיות
3.10**	1.52	3.27	1.19	2.38	התנסות בעשייה יזמית
1.51	1.32	3.03	1.16	2.65	התמודדות עם קשיים וכישלונות
.93	1.32	3.59	1.18	3.36	התמודדות עם אתגרים
1.56	1.44	3.49	1.15	3.06	התמודדות עם מצבי אי-ודאות
1.16	1.43	3.51	1.08	3.20	הסתגלות למצבים מגוונים
1.91#	1.28	3.59	1.21	3.12	פתרון יצירתי של הבעיות
1.70	1.16	3.42	.90	3.05	חווית ההתנסות בהיבטים יזמים

#p=.06 *p<.05, **p<.01

באופן כללי המשיבים סברו כי התנסו בהיבטים יזמיים במהלך הכשרתם במכללה במידה בינונית, וזאת ללא הבדל בין הקבוצות על פי ניסיון בהובלת מיזם (ממוצעים: 3.05, 3.42; $t=1.70$, $p>.05$). אם כי, בעלי ניסיון בהובלת מיזם חשו כי התנסו בעשייה יזמית במידה בינונית, ואילו חסרי ניסיון זה דיווחו על התנסות מעטה בעשייה יזמית, ההבדל בין שתי קבוצות מחקר בהיבט זה מובהק מבחינה סטטיסטית ($t=3.10$, $p<.01$). כמו כן מן הממצאים עולה כי פרחי הוראה בעלי ניסיון בהובלת מיזם חשו כי התנסו בפתרון יצירתי של הבעיות יותר בהשוואה לעמיתיהם חסרי ניסיון זה, ההבדל בין שתי הקבוצות עומד על גבול מובהקות הסטטיסטית ($t=1.91$, $p=.06$). מלבד זאת, מן הממצאים עולה כי שיעור גבוה (כ-64%) של המשיבים, ללא קשר להובלת מיזם, הצביע על התנסות בלמידה חווייתית במהלך הכשרתם. כמו כן, קצת יותר ממחציתם של פרחי הוראה (53.7%) הצביעו על צבירת ניסיון בהתמודדות עם אתגרים וקרוב למחציתם (46.3%) דיווחו על התנסות בהסתגלות למצבים מגוונים.

1.3 רכישת רכיבים יזמים - ניתוח רב משתני

כעת נבקש לבחון באיזו מידה תחושת הרכישה של רכיבים יזמים ספציפיים המחולקים על פי תחומי משנה של חינוך ליזמות, קשורים לתחושת הרכישה הכללית של רכיבים יזמים במהלך ההכשרה, וזאת בזיקה לניסיון בהובלת מיזם. בשלב ראשון נבדק הקשר הסטטיסטי בין משתני המחקר באמצעות מקדמי המתאם של פירסון. לוח 7 מציג את מקדמי מתאם פירסון בין תחושת הרכישה הכללית של פרחי הוראה את רכיבים יזמים במהלך הכשרתם לבין תחושת הרכישה של המרכיבים הספציפיים המחולקים על פי תחומי משנה של חינוך ליזמות. כפי שניתן לראות בלוח, קיים קשר חיובי בין המשתנים. תפיסה חיובית של רכישת רכיבים יזמים מלווה בתחושה חיובית כלפי רכישתם של ההיבטים ומיומנויות הספציפיות. במיוחד ניתן להצביע על קשר חיובי חזק בין תחושת הרכישה הכללית של רכיבים יזמים לבין רכישת ידע בתחום היזמות ($r=.83^{**}$).

לוח 7: מקדמי מתאם פירסון בין תחושת הרכישה הכללית של רכיבים יזמים לבין תחושת הפיתוח של

הרכיבים הספציפיים

<u>6</u>	<u>5</u>	<u>4</u>	<u>3</u>	<u>2</u>	<u>1</u>	
.83**	.60**	.54**	.44**	.47**	-	1. תחושת הרכישה הכללית של הרכיבים יזמים
.52**	.73**	.67**	.70**	-		2. פיתוח גישה יזמית
.53**	.78**	.83**	-			3. פיתוח חשיבה יזמית
.60**	.81**	-				4. פיתוח מיומנויות יזמיות
.70**	-					5. חוויות ההתנסות בהיבטים יזמים
-						6. רכישת ידע בתחום היזמות

* $p<.05$, ** $p<.01$

כעת נבקש לברר אילו רכיבים יזמים קשורים בתחושה כללית של הרכישה לאחר פיקוח על לקיחת חלק בהובלת מיזם, עיסוק בהוראה, מגדר וגיל. לשם כך נאמד מודל של רגרסיה לינארית. מקדמי הרגרסיה (b) והמקדמים המתוקננים (β) מוצגים בלוח מספר 8.

לוח 8: מקדמי מתאם גולמיים (טעויות תקן) ומקדמי מתאם מתוקננים לניבוי תחושת הרכישה הכללית של

רכיבים יזמים

תחושת הרכישה הכללית		
β	(s.e) b	
		למידה של יזמות:
.04	(.12) .05	פיתוח גישה יזמית
-.09	(.16) -.12	פיתוח חשיבה יזמית
.16	(.15) .20	פיתוח כישורי יזמות
		למידה על יזמות:
.72	(.10) .88***	רכישת ידע בתחום היזמות
		למידה באמצעות יזמות:
-.03	(.15) -.03	חווית ההתנסות בהיבטים יזמיים
		לקיחת חלק בהובלת מיזם
.17	(.16) .45**	
-.01	(.16) -.04	עובד חינוך
.04	(.15) .11	גברים (לעומת נשים)
-.01	(.01) -.001	גיל
		קבוע
-.02		
.71		R²

*p<.05, **p<.01

מהנתונים במודל עולה כי קיימת השפעה חיובית מובהקת של תפיסת רכישת ידע בתחום היזמות על תחושת הרכישה הכללית של רכיבים יזמיים בתהליך ההכשרה. קרי, ככל שתפיסת המשיבים אודות רכישת ידע בתחום היזמות רבה יותר, תחושת הרכישה הכללית של הרכיבים יזמיים במהלך ההכשרה הינה חזקה יותר. כמו כן מהלוח ניתן ללמוד כי תחושת הרכישה הכללית גוברת בקרב מובילי מיזם חברתי-חינוכי. שאר המשתנים המנבאים לא נמצאו מובהקים מבחינה סטטיסטית. השונות המוסברת של המודל הינה גבוהה, המשתנים במודל מסבירים 71.0% מהשונות של תפיסה כללית של רכישת רכיבים יזמיים בתהליך ההכשרה.

לסיכום, ניכר כי תחושת הרכישה הכללית של רכיבים יזמים במהלך ההכשרה שונה בקרב שתי קבוצות המחקר (בעלי ניסיון בהובלת מיזם לעומת חסרי ניסיון זה). כך פרחי הוראה אשר התנסו בהובלת מיזם דיווחו על מידה בינונית של רכישת רכיבים יזמים, ואילו סטודנטים ללא ניסיון בהובלת מיזם חשו כי רכשו רכיבים יזמים במהלך ההכשרה במידה מעטה בלבד. בעת ההתבוננות בתחומי משנה של חינוך ליזמות, ניכר שוני בתחושת הפיתוח של גישה יזמית בקרב שתי הקבוצות. כך פרחי הוראה אשר התנסו בהובלת מיזם סברו כי פיתחו גישה יזמית במהלך הכשרתם במידה רבה, ואילו פרחי הוראה אשר טרם התנסו בהובלת מיזם ציינו כי פיתחו גישה יזמית במידה בינונית. מלבד זאת, פרחי הוראה הצביעו על מידה בינונית של פיתוח חשיבה יזמית ומיומנויות יזמות במהלך הכשרתם, וזאת ללא קשר לניסיונם בהובלת מיזם. תמונה דומה מצטיירת בבדיקת עמדות של פרחי הוראה אודות למידה באמצעות היזמות אשר התמקדה בחוויית ההתנסות בהיבטים יזמים. קרי, פרחי הוראה דיווחו על מידה בינונית של התנסות בהיבטים יזמים במהלך הכשרתם להוראה, וזאת ללא קשר לניסיונם בהובלת מיזם. תחום המשנה האחרון שנבדק היה למידה על יזמות ובו נמצא הבדל משמעותי בין שתי הקבוצות. בעוד שפרחי הוראה בעלי ניסיון בהובלת מיזם חשו כי רכשו ידע בתחום היזמות במידה בינונית, עמיתיהם ללא ניסיון בהובלת מיזם ציינו כי רכשו ידע בתחום היזמות במידה מעטה בלבד. לבסוף, בניסיון לאתר רכיבים יזמים אשר מנבאים את תחושת הרכישה הכללית, נמצא כי תחושת רכישת ידע בתחום היזמות וניסיון בהובלת מיזם משפיעים באופן חיובי על תחושה הכללית אודות הרכישה של רכיבים יזמים במהלך ההכשרה.

2. תפיסת התרומה של חינוך ליזמות להכנת הסטודנטים לתפקיד ההוראה

חלק שני של מחקר זה בוחן את עמדות של פרחי הוראה אודות תרומתו האפשרית של חינוך ליזמות להכנתם לתפקיד ההוראה בהיבטים הבאים: מסוגלות יזמית; יכולת שיתופי פעולה במסגרת חינוכית; פיתוח כישורים הוראתיים. הממצאים בפרק זה מוצגים ללא חלוקתם של פרחי הוראה על פי ניסיונם בהובלת מיזם מאחר ולא נמצאו הבדלים מובהקים בהיבטים שנבדקו. הלוח הבא מציג את הממוצעים, סטיות תקן ושיעור המשיבים אשר העריכו את התרומה האפשרית של חינוך ליזמות להכנתם לתפקיד ההוראה במידה רבה עד רבה מאוד.

לוח 9: תפיסת התרומה האפשרית של חינוך ליזמות להכנת הסטודנטים לתפקיד ההוראה

תפיסת התרומה ל:	ממוצע	סטיית תקן	% במידה רבה עד רבה מאוד
מסוגלות יזמית:	3.92	1.01	78.3
יכולת לקדם יוזמות פדגוגיות	4.05	.94	77.1
מימוש יוזמות תוך זיקה לצורכי הקהילה וקבלת משוב ממנה	3.95	1.03	73.3
מסוגלות ליזום צעדים לקראת שינוי בנושאים חברתיים חינוכיים	3.89	1.12	73.1
יכולת שיתוף פעולה במסגרת חינוכית:	4.03	.87	71.7
שיתוף פעולה עם עמיתים במוסד החינוכי	4.02	.95	79.2
יכולת להוביל פרויקטים במסגרת חינוכית	4.04	1.01	77.4
פיתוח כישורים הוראתיים:	4.03	.80	80.2
גיוון בדרכי ההוראה	4.12	.90	83.0
עיצוב סביבה לימודית	4.08	.90	80.2
יכולת הצגת נקודות מבט שונות	4.02	.88	78.3
יכולת ללמד בדרכים יצירתיות	4.06	.96	80.0

ההתבוננות בלוח מלמדת על תפיסה חיובית בקרב פרחי הוראה בכל הנוגע לתרומתו האפשרית של חינוך ליזמות להכנתם לתפקיד ההוראה. כך פרחי הוראה סברו כי התרומה האפשרית של חינוך ליזמות תהיה רבה הן למסוגלות יזמית, הן ליכולת שיתופי פעולה במסגרת התפקיד והן לפיתוח כישורים הוראתיים.

מערכת החינוך של היום פועלת במצב של סביבה משתנה המאופיינת ברמות גבוהות של חוסר ודאות (Eyal & Inbar, 2003). על מנת לשרוד ולהתפתח במערכת, המורים של היום צריכים להיות בעלי יכולת לעסוק בבלתי צפוי ובבלתי ידוע ולגלות סובלנות כלפי עמימות. במילים אחרות המורים של היום צריכים לגלות יכולות ומיומנויות השייכים לרוב לעולם היזמות (עמר, 2018; Matricano, 2014). כאשר ההגדרה המקובלת כיום למונח "יזמות" הינה נטייה לעבר חדשנות, פרודוקטיביות ולקייחת סיכון (Miller, 1983). נטייה זו כוללת בתוכה מערכת ערכים, יכולות, כישורים ומיומנויות שניתן ללמוד ולפתח תוך הגברת המודעות ותוך מהלך מכוון של אימון והתנסות. יוצא אפוא שישנה אפשרות ללמד להיות יזם ועל כן יש לפתח בקרב המורים מיומנויות הנדרשות למציאות המשתנה של היום. לפיכך ההכשרה להוראה צריכה לכלול פיתוח וקידום מיומנויות של יזמות גם בקרב פרחי ההוראה (EC, 2011). המחקרים אשר מתקדים בחינוך ליזמות מחלקים את המושג לשלושה תחומי משנה: למידה של יזמות המתמקדת בפיתוח גישה, חשיבה ומיומנויות יזמיות; למידה על יזמות המתמקדת ברכישת ידע בתחום היזמות ולמידה באמצעות יזמות המנסה לחשוף את הלומדים לחוויית ההתנסות בהיבטים יזמים (Gibb, 2005; Pittaway and Edwards, 2012; Seikkula-Leino et al., 2015). אם כי, חינוך ליזמות ממשיך להיות נושא נדיר למדי בהכשרת מורים (GHK, 2011). המחקר הנוכחי מבקש ללמוד על מידת היישום של חינוך ליזמות בהכשרה להוראה מנקודת מבטם של פרחי הוראה ולבחון את עמדותיהם באשר ליכולת הסיוע של חינוך ליזמות להכנת פרחי הוראה לתפקיד המורה.

במחקר השתתפו 112 סטודנטים להוראה במכללת סמינר הקיבוצים, הלומדים לתואר ראשון בשנה ג' או מעלה, הלומדים לתואר שני, וסטודנטים מתכנית להסבת אקדמאים להוראה. גיל הממוצע של המשיבים עומד על 41.13 שנים. רוב משתתפי המחקר היו מפקולטה לחינוך. מרבית משתתפי המחקר ציינו כי כבר עובדים בהוראה. קצת פחות ממחצית הנבדקים דיווחו כי לקחו חלק פעיל בהובלת מיזם, כאשר רובם ציינו כי השתתפו ביותר ממיזם אחד. אם כי עיקר ההשתתפות במיזמים הייתה לא במסגרת ההכשרה במכללה.

ממצאי מחקר עיקריים מלמדים כי פרחי הוראה מגלים אופטימיות רבה באשר לתרומה האפשרית של חינוך ליזמות להכנתם לתפקיד ההוראה. הם סברו כי חינוך ליזמות אמור לתרום הן לפיתוח כישורים הוראתיים שלהם, הן ליכולת שיתוף פעולה במסגרת התפקיד, הן למסוגלות יזמית. אם כי, הממצאים מלמדים כי לתפיסתם, יישום החינוך ליזמות בתהליך ההכשרה להוראה מתרחש באופן חלקי בלבד. בתוך כך, פרחי הוראה דיווחו על מידה בינונית של רכישת רכיבים יזמים הן באופן כללי, הן באופן ספציפי בהתייחס לפיתוח גישה,

חשיבה ומיומנויות יזמיות וכן בהתייחס לחוויית ההתנסות בהיבטים יזמים. עם זאת, מן הממצאים עולה כי ניתן לשפר את תהליך היישום של חינוך ליזמות על ידי הגברת הידע בתחום היזמות במהלך ההכשרה והגברת הניסיון של פרחי הוראה בהובלת מיזם. במילים אחרות, סוד הגישור בין שתי התחומים כה נחוצים חינוך ליזמות והכשרה להוראה טמון בלמידה על יזמות ובניסיון אמתי של פרחי הוראה בהובלת מיזם.

מקורות

- עמר, ש. (2018). יזמות בחינוך – בחינת עומק. משרד החינוך, דבר המערכת, גיליון 5
<https://www.mop.education/%d7%99%d7%96%d7%9e%d7%95%d7%aa-%d7%91%d7%97%d7%99%d7%a0%d7%95%d7%9a-%d7%91%d7%97%d7%99%d7%a0%d7%aa-%d7%a2%d7%95%d7%9e%d7%a7/>
- רוזנברג, ק. (2019). תפיסות הסטודנטים לחינוך אודות היזמות החינוכית-חברתית. דו"ח מחקר, מכללת סמינר הקיבוצים.
- שפרלינג, ד. (2016). מתודולוגיות לפיתוח וליישום חדשנות בחינוך. עורכת: ל' יוספסברג בן-יהושע. ת"א: הוצאת מכון מופ"ת.
- Bygrave, W.D. and Hofer, C.W. (1991), "Theorizing about entrepreneurship", *Entrepreneurship Theory and Practice*, 16 (2), 13-22.
- Davidsson, P., Low, M.B. and Wright, M. (2001), "Low and MacMillan ten years on: achievements and future directions for entrepreneurship research", *Entrepreneurship Theory and Practice*, 25 (4), 5-14.
- EC (2011), "Entrepreneurship Education: Enabling Teachers as a Critical Success Factor", (Online) <http://ec.europa.eu/DocsRoom/documents/9272?locale=en>.
- Eyal, O. and Inbar, D.E. (2003), "Developing a public school entrepreneurship inventory: Theoretical conceptualization and empirical examination", *International Journal of Entrepreneurial Behavior & Research*, Vol. 9 No. 6, pp. 221-244.
- Gibb, A. (2002), "In pursuit of a new 'enterprise' and 'entrepreneurship' paradigm for learning: creative destruction, new values, new ways of doing things and new combinations of knowledge", *International Journal of Management Reviews*, 4 (3), 232-269.
- Gibb, A. (2005), "The future of entrepreneurship education – determining the basis for coherent policy and practice?", in Kyrö, P. and Carrier, C. (Eds), *The Dynamics Of Learning*
- Gibb, A. (2011), "Concepts into practice: meeting the challenge of development of entrepreneurship educators around an innovative paradigm", *International Journal of Entrepreneurial Behaviour & Research*, 17 (2), 146-165.

- GHK (2011), "Order 129: Mapping of teachers' preparation for entrepreneurship education", Framework Contract No EAC 19/06, DG Education and Culture, Final Report.
- Gustafsson-Pesonen, A., & Remes, L. (2012). Evaluation of entrepreneurial development coaching: Changing the Teachers' thinking and action on entrepreneurship. *Annals of Innovation & Entrepreneurship*, 3.
- Ori Eyal and Izhak Berkovich (2011). "National challenges, educational reforms, and their influence on school management: The Israeli case". *Educational Planning*, 19 (4), 44-63.
- Matricano, D. (2014). "Entrepreneurial training: a comparative study across fifteen European countries". *Industry and Higher Education*, 28(5), 311-330.
- Miller, D. (1983). "The correlates of entrepreneurship in three types of firms. *Management Science*", 29 (7), 770–792.
- Pittaway, L. and Edwards, C. (2012), "Assessment: examining practice in entrepreneurship education", *Education + Training*, 54 (8/9), 778-800.
- Schumpeter, J.A. (1934), *The Theory of Economic Development*, Harvard University Press, Cambridge, MA.
- Seikkula-Leino, J., Satuvuori, T., Ruskovaara, E. and Hannula, H. (2015), "How do Finnish teacher educators implement entrepreneurship education?", *Education + Training*, 57 (4), 392-404. <https://doi.org/10.1108/ET-03-2013-0029>
- Shane, S. and Venkataraman, S. (2000), "The promise of entrepreneurship as a field of research", *Academy of Management Review*, 25 (1), 217-226.

שאלון חינוך ליזמות

סטודנטים/יות יקרים/ות

השאלון המצורף מבקש ללמוד על תפיסותיכם/ן אודות חינוך ליזמות.

נודה לכם/ן אם תוכלו להקדיש מזמנכם/ן למילוי השאלון. השאלון הינו אנונימי ונועד לצורכי המחקר בלבד. אנו מודים לכם/ן על שיתוף הפעולה.

בברכה, הרשות למחקר והערכה

מאפייני רקע

1. מגדר: 1. גבר 2. אישה 3. אחר
 2. שנת לידה: _____
 3. האם את/ה שייך/ת למסלול דמוקרטי: 1. כן 2. לא
 4. הפקולטה העיקרית אליה אני שייך/ת:
 1. הפקולטה לחינוך
 2. הפקולטה למדעים
 3. הפקולטה למדעי הרוח והחברה
 4. הפקולטה לאומנויות
 5. אינני יודעת
 5. אני לומד/ת ב:
 1. תואר ראשון
 2. תואר שני
 3. הסבת אקדמאים
 4. אחר _____
 6. שנת לימוד: 1. א 2. ב 3. ג 4. שנת סטאז' (שנה ד') 5. אחר _____
 7. האם את/ה עובד/ת בחינוך ו/או הוראה?
 1. כן 2. לא
- 7.1 במידה וכן, אנא תסמן/י איפה (ניתן לסמן יותר מתשובה אחת):
1. בבית ספר יסודי
 2. בבית ספר תיכון
 3. בגן ילדים
 4. בחינוך בלתי פורמלי, פרט _____

8. **אנא ציין/י באיזו מידה נחשפת להיבטים הבאים במהלך הכשרתך במכללה:**

רבה מאוד	רבה	בינונית	מעטה	כלל לא	
5	4	3	2	1	עידוד ליצירתיות
5	4	3	2	1	עידוד לחדשנות
5	4	3	2	1	עידוד לנטילת אחריות
5	4	3	2	1	עידוד לעבודת צוות
5	4	3	2	1	עידוד לשאוף לפתרון בעיות אמתיות
5	4	3	2	1	עידוד רצון לגרום לדברים לקרות
5	4	3	2	1	טיפוח ערכים הומניסטיים-חברתיים המדגישים פעילות יזמית לרווחת הקהילה

9. **אנא ציין/י באיזו מידה פיתחת מיומנויות הבאות במהלך הכשרתך במכללה:**

רבה מאוד	רבה	בינונית	מעטה	כלל לא	
5	4	3	2	1	פיתוח עצמאות מחשבתית
5	4	3	2	1	חשיבה יצירתית
5	4	3	2	1	חשיבה ביקורתית
5	4	3	2	1	גמישות מחשבתית
5	4	3	2	1	תפיסה מערכתית
5	4	3	2	1	חשיבה אסטרטגית
5	4	3	2	1	מיומנויות מנהיגות
5	4	3	2	1	מיומנויות תקשורת
5	4	3	2	1	מיומנויות הקשבה
5	4	3	2	1	מיומנויות שכנוע ומשא ומתן
5	4	3	2	1	יכולת לעסוק בבלתי צפוי ובבלתי ידוע
5	4	3	2	1	יכולת לגלות סובלנות כלפי עמימות
5	4	3	2	1	יכולת להוציא רעיונות מן הכוח אל הפועל
5	4	3	2	1	יכולת להציב יעדים יישומיים

10. **אנא ציין/י באיזו מידה התנסית בהיבטים הבאים במהלך הכשרתך במכללה:**

רבה מאוד	רבה	בינונית	מעטה	כלל לא	
5	4	3	2	1	למידה חווייתית
5	4	3	2	1	למידה מבוססת בעיות
5	4	3	2	1	התנסות בעשייה יזמית
5	4	3	2	1	התמודדות עם קשיים וכישלונות
5	4	3	2	1	התמודדות עם אתגרים
5	4	3	2	1	התמודדות עם מצבי אי-ודאות
5	4	3	2	1	הסתגלות למצבים מגוונים
5	4	3	2	1	פתרון יצירתי של הבעיות

11. **אנא ציין/י באיזו מידה רכשת ידע בהיבטים הבאים במהלך הכשרתך במכללה:**

רבה מאוד	רבה	בינונית	מעטה	כלל לא	
5	4	3	2	1	ידע כללי בתחום היזמות
5	4	3	2	1	זיהוי צרכים
5	4	3	2	1	זיהוי הזדמנות
5	4	3	2	1	בחינת כדאיות של פרויקט מיזם\ תכנית פעולה
5	4	3	2	1	מהלכי תכנון
5	4	3	2	1	יצירת מוצר או שירות בפועל
5	4	3	2	1	ניהול משאבים
5	4	3	2	1	רתימת משאבים ליישום רעיון
5	4	3	2	1	הקמת מערך עסקי למימוש ההזדמנות
5	4	3	2	1	ידע על אפן יישום יזמות במערכת החינוך
5	4	3	2	1	ידע על יוזמות חינוכיות

12. באופן כללי, באיזו מידה פיתחת/ רכשת רכיבים יזמים בתהליך הכשרתך במכללה:

1. כלל לא 2. במידה מעטה 3. במידה בינונית 4. במידה רבה 5. במידה רבה מאוד

אם ענית בין 3-5, אנא צייני:

13. באיזו מידה הקניית רכיבים יזמים בתהליך ההכשרה הכינה אותך לתפקיד ההוראה?

1. כלל לא 2. במידה מעטה 3. במידה בינונית 4. במידה רבה 5. במידה רבה מאוד

14. באיזו מידה הקניית רכיבים יזמים בתהליך ההכשרה הובילה לשינוי בתפיסת תפקיד המורה?

1. כלל לא 2. במידה מעטה 3. במידה בינונית 4. במידה רבה 5. במידה רבה מאוד

השאלות הבאות מיועדות לכלל המשיבים

15. אנא צייני באיזו מידה הקניית רכיבים יזמים בתהליך ההכשרה עשויה לתרום או לחזק את ההיבטים הבאים:

רבה מאוד	רבה	בינונית	מעטה	כלל לא	
5	4	3	2	1	שיתוף פעולה עם עמיתים במוסד החינוכי
5	4	3	2	1	גיוון בדרכי ההוראה
5	4	3	2	1	עיצוב סביבה לימודית
5	4	3	2	1	יכולת הצגת נקודות מבט שונות
5	4	3	2	1	יכולת לקדם יוזמות פדגוגיות
5	4	3	2	1	מימוש יוזמות תוך זיקה לצורכי הקהילה וקבלת משוב ממנה
5	4	3	2	1	יכולת ללמד בדרכים יצירתיות
5	4	3	2	1	יכולת להוביל פרויקטים במסגרת חינוכית
5	4	3	2	1	מסוגלות ליזום צעדים לקראת שינוי בנושאים חברתיים חינוכיים

16. האם השתתפת בהובלת מיזם (פרויקט בר-קיימא) חברתי-חינוכי?

1. כן

2. לא – תודה רבה על שיתוף הפעולה

למשתתפים בהובלת מיזם חברתי-חינוכי:

17. בכמה מיזמים חברתיים-חינוכיים השתתפת עד כה? _____

18. האם השתתפת בהובלת מיזם כחלק מהכשרתך במכללה?

1. כן 2. לא

19. האם השתתפת בהובלת מיזם כחלק מעבודתך?

1. כן 2. לא

20. באיזו מידה השתתפת בהובלת מיזם תרמה להכשרתך כמורה\ איש חינוך?
1. במידה מעטה מאוד 2. במידה מעטה 3. במידה בינונית 4. במידה רבה 5. במידה רבה מאוד
אנא פרטי

תודה על שיתוף הפעולה!